

В статье исследовано профессиональное развитие учителей как динамическое явление, изменяющееся в условиях глобализации, принятые изменения которого выражаются в тенденциях его развития. На основе эволюционно-исторического анализа обоснованно тенденции профессионального развития учителей в развитых англоязычных странах, что подразумевает глубокое и разностороннее понимание сущности, содержания, социальной роли и функций этого феномена, а также прогнозирования перспектив. Систематизированы тенденции профессионального развития учителей в развитых англоязычных странах по признакам пространственности, фаз развития, продолжительности, сущности.

Ключевые слова: профессиональное развитие учителей, тенденции, глобализация, развитые англоязычные страны.

Avshenyuk N.M. Tendencies of teachers' professional development in the developed English-speaking countries in terms of globalization.

The article is devoted to the multifactor consideration of teachers' professional development based on semantic and categorical, determinant, conceptual, structural, functional and evolutionary and historical analysis. Based on evolutionary and historical analysis the teachers' professional development as a dynamic phenomenon, which changes in the conditions of globalization has been investigated. The established changes are usually expressed in its tendencies. Tendencies of teachers' professional development in the developed English-speaking countries (Australia, Great Britain, Canada, and USA) are grounded, enabling deep and many-sided understanding of the nature, content, social role and function of this phenomenon and forecasting of its prospects. The analysis of definitions "tendency" made it possible to understand the essence of the category "tendencies of teachers' professional development in the developed English-speaking countries" as the focus of government policy in these countries and the objective reality of the operation of their systems of teacher and adult education, which is determined by historical, political, national, social-economic, cultural factors and strategies of international organizations and determine the prospects for professional development of teachers in the local and global educational space. Tendencies of teachers' professional development in the developed English-speaking countries have been systematized on the basis of criteria of space, phases of development, duration, and nature. The accomplished by the author systematization of teachers' tendencies of professional development in the developed English-speaking countries in the context of globalization does not purport to be exhaustive completeness and differentiation, and form the basis for further detailed study of the problem in modern pedagogy.

Keywords: professional development of teachers, tendencies, globalization, developed English-speaking countries.

УДК 371.315.5

Давиденко Андрій Андрійович,
доктор педагогічних наук, професор,

Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Чернігів

НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІЩЕННЯ АКЦЕНТІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ З ПЕРЕДАЧІ ГОТОВИХ ЗНАНЬ ДО РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена проблемі реформування освітнього процесу в школі та вищих навчальних закладах України. Проблема, на думку автора, полягає не лише у відсутності належного матеріального забезпечення навчальних закладів, зокрема навчальними приладами, комп'ютерами та ін. Більш відчутних змін можна досягти внаслідок зміщення акцентів у навчанні з передачі учням та студентам готових знань на розвиток їх здібностей. Для цього розроблені відповідні завдання та інші дидактичні засоби. Вони пройшли відповідну апробацію та впроваджені у педагогічну практику, зокрема в підготовку та проведення Всеукраїнських відкритих турнірів юних винахідників і раціоналізаторів та Всеукраїнських конкурсів юних дослідників та винахідників «Едісони XXI століття».

Ключові слова: готові знання, розвиток, здібності, творчі здібності, дослідницькі здібності.

Постановка проблеми. На початку XXI століття у всьому світі найпоширенішими стають наука як сфера, що продукує нові знання, забезпечити розвиток людини на різних етапах її життєдіяльності. Загально визначеною є, здавалось би, проста і водночас досить складна істина: тільки та країна яка забезпечить пріоритетний розвиток саме цих сфер, зможе претендувати на гідне місце в світовому співтоваристві і бути конкурентноспроможною. Зрозуміло, що ключове завдання полягає у забезпеченні реальної, а не декларативної пріоритетної освіти, зауважує процидент.

Людина формується у сім'ї та соціумі взагалі. Вже до часу навчання в школі вона отримує значну кількість знань про суспільство, відносини між людьми, професії, доходи власної сім'ї та доходи в сім'ях тих

дітей, з якими вона спілкується. З часом вона впевнюється в тому, що для того, щоб бути в сучасному житті успішним не обов'язково після закінчення школи продовжувати навчання у серйозному виші. Для отримання диплому, який би дозволяв молодій людині писати в резюме, що вона має вищу освіту, достатньо подати документи до одного з чисельних філіалів університетів, які для здійснення своєї освітньої діяльності орендують декілька кімнат у будинку, де водночас функціонує автошкола та клуб собаківництва (це реальний приклад).

Іноді підсвідомо з'являються думки стосовно вже традиційного прагматизму наших молодих людей, який тягнеться, принаймні, з того часу, коли людству стало відомим висловлювання Шарикова з «Собачого серця»

Михайла Булгакова: «Навчатись читати зовсім ні до чого, коли м'ясо й так пахне за версту». А для чого гризти граніт науки, думає нинішнє покоління учнів, коли не лише наяву, а й в ЗМІ не вдається почути хоча б щось про розвиток вітчизняної промисловості, медицини, сільського господарства й, тим більше, науки, де буде необхідність у висококваліфікованих фахівцях. Відомі класичні схеми *Товар – Гроші – Товар* та *Гроші – Товар – Гроші* для сучасної дитини набагато зрозуміліші у порівнянні з електросхемами і в доступних їй масштабах відразу працюють на її ж користь. То для чого ж їй забивати комірки власної пам'яті законами фізики, математики, біології, хімії, які зараз і в близькому майбутньому не принесуть їй такого прибутку, як діяльність за згаданими вище схемами. При цьому ми, звичайно, випускаємо з поля зору тих дітей, які просто не можуть не навчатись. Проте й тут не слід приховувати їх сподівання стосовно майбутнього працевлаштування за межами держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проте, як би там не було, система освіти (якщо вона підпадає під категорію системи, бо остання є досить складним утворенням з певної кількості взаємодіючих між собою елементів за допомогою прямих та обернених зв'язків) потребує змін, які б полягали не лише у зміні навчальних програм, впровадженні нових прийомів, методів, засобів та організаційних форм роботи з учнями та студентами, а й орієнтували вчителя та викладача на розвиток у замовника освітніх послуг переданих йому за спадковістю задатків до певного виду діяльності у відповідні здібності. Звернімо увагу: все, що запроваджувалось, орієнтувало вчителя на передачу учням готових знань. Будь-яке нововведення фігурувало разом зі словом *навчання*, яке й полягало в передачі готових знань. Згадаймо: диференціація навчання, індивідуалізація навчання, особистісно зорієнтоване навчання, проектне навчання, навчання без домашніх завдань, навчання для майбутнього тощо. До цього ще можна додати наочне навчання, дидактичні засоби навчання, нестандартні методи навчання, різноманітні прийоми та ін. Навіть такі штучні прийоми, як «мікрофон», «ажурна пилка», «гронування», «кубування» та їм подібні, згідно з очікуванням тих людей, хто їх так активно запроваджував у освітній процес, були орієнтовані на ту ж передачу готових знань. Про результативність останніх хочеться не говорити, а, більше, мовчати, бо якби вони приносили відчутний на практиці результат, то вся «армія» вчителів, які готують учнів до участі в олімпіадах, турнірах та різноманітних конкурсах, працюють репетиторами, користувались би ними так, як і всім іншим... Проте звичайне навчання приносило гарний результат. Наші діти знають набагато більше, ніж їх ровесники з багатьох інших країн світу. Вони знають, тобто пам'ятають та можуть відтворити під час поточного та будь-якого іншого контролю цих знань (аж до тестування під час проведення вже всім відомого ЗНО). Ми, немов би, готували випускників наших навчальних закладів до гри в «Поле чудес», «КВН», до участі в конкурсах типу «Самий розумний» тощо. Автору хотілось би, щоб той, хто читає дану статтю,

ознайомився й з статтею В. Г. Кременя [6].

Варто відмітити, що існуючий освітній процес є занадто живучим, тобто слід, як вже відмічалось вище, очікувати опору при суттєвому втручанні в нього. Спробуємо це пояснити.

По-перше, старе (мається на увазі існуючий освітній процес) вже занадто відшліфоване як вчителем, так і викладачем (далі будемо обох називати вчителями, а учнів та студентів також лише учнями) і тому виконується в автоматичному режимі. Відмовитись від цього буде занадто важко.

По-друге, значна частина вчителів до цього часу вважає, що лише вони є носіями знань, хоча це вже давно не так. Насправді ж, джерел знань або інформації набагато більше (зараз ми не будемо диференціювати ці поняття), і вони такою ж мірою доступні як вчителям, так і їх учням. Тому, наприклад, вчитель фізики має не лише подати матеріал, який регламентований кількісною програмою та підручником, а й бути готовим до дискусії з учнями про теорію струн, про темну матерію, про результати останніх досліджень на Великому Адронному Колайдері та ін. Очевидно, що в даному випадку допоможе активне використання в процесі самоосвіти вчителя інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Звернімо увагу, - не під час здійснення освітнього процесу, а під час роботи над собою.

Результати дослідження. Вчитель вже не є єдиним джерелом інформації. Проте цього боятись не слід, адже, як вже видно, автор не вважає, що ми маємо готувати енциклопедистів, які багато про що (не щось) знають, але мало що можуть використовувати для задоволення хоча б власних життєвих потреб. А ще слід звернутись до власної пам'яті й знайти відповідь на наступні запитання: скільки наших учнів стали математиками, скільки фізиками, скільки хіміками? Чи знайшли таких? Проте не варто засмучуватись та докоряти себе. Матеріал математики в розвитку дитини виконував свою, властиву йому функцію, наприклад, розвивав логічне мислення. Матеріал фізики розвивав причинно-наслідкові зв'язки. Чи може в цьому змагатися будь-яка інша наука? А ще фізика, разом з хімією та біологією, формували у нього уявлення про навколишній світ. Матеріал будь якого предмету, зокрема природничо-математичних предметів важливий не так для запам'ятання з метою наступного відтворення окремих, уособлених знань, а для розвитку самої людини. А роль вчителя має полягати не лише в передачі учням готових знань, але й в демонстрації їм власного стилю мислення. Тепер стають зрозумілими висловлювання дітей через декілька років після закінчення навчання в тому чи іншому закладі: «Я навчався у Пономаренка!», «А в мене дидактику фізики викладав Коршак!» тощо. Звичайно ж, такі фрази не позбавлені схвалення діяльності названого фахівця, захвату ним, та вдячності випадку чи Богам за надану можливість «доторкнутися» до цієї людини. І, мабуть, мало хто буде нагадувати іншій людині, наскільки він оволодів знаннями з фізики, адже обсяг знань завжди є обмеженим і якщо буде необхідно, молода людина продовжить їх здобувати під час навчання у відповідному виші, а те що молода людина під час

спілкування зіткнулась із цікавим зразком стилю мислення, у неї залишиться назавжди.

А ще слід сказати й про те, що в останній час багато говорять про слабку матеріальну базу, зокрема кабінетів фізики, біології та хімії. Це, звичайно, так, проте для навчання фізики годяться ті всі прилади, які були у свій час закуплені в ці кабінети. Щось можна поновити та відремонтувати. Частина приладів, зокрема з механіки, можна виготовити власними руками (можна разом з учнями). Багато чого можна взяти з кабінетів тих шкіл, які припиняють своє існування. Між іншим, якщо говорити про оснащення кабінетів, то в цьому слід побачити й такі старання, які вже перевищили розумну межу. Нехай заперечить автору хтось із вчителів математики, фізики, хімії та й деяких інших предметів, що сучасна невеличка дошка, на якій можна писати лише спеціальними фломастерами, зробила процес навчання згаданим предметам кращим у порівнянні з тим, коли в класі чи аудиторії висіла всім відома дошка, по якій було досить легко писати крейдою. Або ж, що краще: під час вивчення теми «піраміда», продемонструвати за допомогою мультимедійного проєктора її готове зображення, чи виконати його на дошці у присутності учнів чи й з їх участю? У всьому має бути міра, перевищення якої приводить до звичайного безглуздя та марнотратства.

Не варто також, на думку автора, великі надії покладати й на інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в освіті. На даному етапі, їх використання досягло можливого рівня. Вчителі та учні користуються глобальною мережею Internet, завдяки чому мають доступ до відповідних електронних ресурсів. В педагогічну практику впроваджуються цифрові технології. Окремі діти (ті, які здатні) оволодівають програмуванням тощо. Проте в переважній більшості використання ІКТ в освітньому процесі вчителями зводиться до заміни тексту лекцій презентаціями, виконаними у відповідному середовищі. Можна погодитись, що це оновило певною мірою вже відомі дидактичні засоби, але не настільки, щоб ми отримали відчутний результат у досягненнях наших учнів, у підготовці фахівців з вищою освітою, які були б здатні створювати те, що ми купуємо із-за кордону.

Це лише аналіз того, що ми маємо в нашої освіти. До цього ще можна було б додати перестановку з одного місця на інше навчального матеріалу, зміни терміну навчання дитини в школі та багато чого іншого. Більш детально про це автором викладено в його працях [1-5]. Не слід також думати про те, що все так гарно з освітою і за межами нашої держави. Скрізь є певні труднощі як загального так і часткового характеру [7].

Головним, на думку автора, для просування вперед має бути зміщення акцентів у освітньому процесі з традиційної передачі учням готових знань на розвиток отриманих ними за спадковістю задатків у відповідні здібності. Причому особливу увагу слід звертати на розвиток дослідницьких та творчих здібностей дитини. Маючи розвинуті дослідницькі здібності, людина стає здатною до всебічного вивчення певних явищ, що відбуваються у природі та суспільстві. В результаті цього з'являються нові знання. А за умови наявності у

людини творчих здібностей, можуть з'являтися нові технічні пристрої та технології. На даний час це майже все те, що ми купуємо за кордоном. А говорячи про лауреатів Нобелівської премії, тобто тих дослідників, які зробили суттєвий внесок в науку, ми називаємо імена людей, які працюють також за межами нашої країни.

Спробуємо пояснити це на конкретних прикладах.

Спочатку про подачу вчителем нового матеріалу. Якщо, наприклад, вчитель знайомить учнів з проходженням електричного струму в газах, то згадує й блискавку, як таке явище, якого слід лише... боятись. Водночас він дає рекомендації стосовно поведінки людини під час грози. І все це вірно. Так, як вимагає програма. Проте, це не вірно з точки зору залучення дитини до продуктивної, творчої діяльності: блискавка «несе» надзвичайно велику кількість енергії, яку слід було б навчитись використати на користь людини. І завдання типу «Запропонуйте пристрій, який би дозволяв перетворювати енергію блискавки в традиційні види енергії, якими могла б користуватись людина» можливо спонукало б декількох дітей до творчої діяльності.

Ще один приклад. Стосується він теплового розширення тіл. Ми повідомляємо учням в основному про врахування негативної дії даного явища: щоб рейки залізниці не вигиналися – між ними роблять зазори, а щоб не розрушився міст – один його кінець кладеться на ролики. Проте, чому б знову ж не запропонувати учням створити (хоча б на папері) пристрої, які б дозволяли отримувати значні зусилля, двигуни, у яких робочим тілом може, наприклад, бути металевий стержень або біметалічна пластинка?

Автором створена система дослідницьких та творчих (винахідницьких) задач для задоволення потреб освітнього процесу з фізики [2, 5].

Приклади дослідницьких завдань:

1. Налийте звечора у прозору пластикову пляшку води (близько $\frac{2}{3}$ її об'єму) і закривши її герметично кришечкою, поставте на підвіконні. Вранці уважно розгляньте вільну від води внутрішню поверхню пляшки і опишіть те, що вам вдалось побачити. Замалюйте те, що ви спостерігали. Поясніть, будь-ласка, спостережуване явище.

2. Дослідити процес охолодження води.

Обладнання для виконання дослідження слід вибрати самостійно.

3. Відомо, що очі деяких тварин «світяться». Знайдіть пояснення даному явищу. Окрім цього, спробуйте дослідити, чи завжди очі одного виду тварин, наприклад, кішок, «світяться» одним і тим же кольором.

Приклади винахідницьких завдань:

1. **«Монітор ноутбука».** Трапляються випадки, коли з необережності людина «закриває» ноутбук тоді, коли на його клавіатурі знаходяться певні предмети (олівці, ручки, флешка, провід від ручного маніпулятора («миші») тощо. Внаслідок цього може вийти з ладу або клавіатура, або й рідкокристалічний монітор. Запропонуйте простий спосіб або пристрій, які б попереджували людину про перебування в названих місцях зайвих предметів тоді, коли вона завершує роботу на персональному комп'ютері.

2. «Щілина замка». Іноді нам доводиться щілину замка шукати в темряві (наприклад, у під'їзді, у якому вимкнено світло). Робимо це ми навіпамацки, користуючись власною механічною пам'яттю та інтуїцією. Запропонуйте пристрій або спосіб, який би допомагав у виконанні даної операції. Можливість пушуків щілини замка за допомогою кишенькового ліхтарика виключається.

3. «Індикатор завантаженості». Збираючись в дорогу, наприклад, для поїздки на турнір юних винахідників і раціоналізаторів, людина бере з собою чимало речей. Іноді їх набирається стільки, що ручки сумки (або й сама сумка) не витримують діючої на них сили. Запропонуйте простий, влаштований в сумку індикатор, який би повідомляв про те, що маса зібраних до сумки речей перевищує допустиму.

Подібні задачі давались автором не лише на

уроках та в позаурочній роботі з предмету, а й учасникам Всеукраїнських турнірів юних винахідників і раціоналізаторів (<http://sites.google.com/site/vvtuvir>), Всеукраїнських конкурсів юних дослідників та винахідників «Едісони ХХІ-го століття» (<http://sites.google.com/site/edisonixxi>). Вони отримали схвальні відгуки від вчителів України, Республіки Білорусь, Республіки Молдови та інших крїн.

Окремі прийоми та методи залучення учнів до дослідницької та творчої діяльності досить детально викладені автором у його працях [1-5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження показали ефективність такого підходу до здійснення освітнього процесу. Зараз ми працюємо над його удосконаленням, розробкою відповідних посібників, збірників задач та лабораторних робіт з фізики.

Список використаних джерел

1. Давиденко А. А. Від педагогіки знань – до педагогіки розвитку здібностей // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Вип.97 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка; гол.ред. Носко М.О. – Чернігів, : ЧДПУ, 2012, - 520 с. – С. 176–179.
2. Давиденко А. А. Науково-технічна творчість учнів: навчально-методичний посібник для загальноосвітніх навчальних закладів. - Ніжин: ТОВ Видавництво Аспект Поліграф, 2010. – 176 с.
3. Давиденко А. А. О необходимости переориентации процесса обучения физике на развитие творческих способностей учащихся // Учебный эксперимент в образовании. – 2014. – №3. – С. 43–50.
4. Давиденко А. А. Обновление содержания повышения квалификации учителей физики в системе дополнительного профессионального образования // Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров. // 2014. - №2(19). – С. 103–107.
5. Давиденко А. А. Теоретичні та методичні засади розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання фізики: дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 /? А. А. Давиденко Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2007. – 467 с.
6. Кремень Василь. Чому ми бідні, якщо такі освічені? «Дзеркало тижня. Україна» 2015. -. №6. - 20 лютого бойко[Електронний ресурс]. – режим доступу: http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/chomu-mi-bidni-yakscho-taki-osvicheni_.html
7. Stöck Kay Die Schule macht viel falsch [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zeit.de/2016/09/unterricht-schulen-scheitern-elter-lehrer-belastung-perspektiven>

Стаття посвячена проблеме реформирования образовательного процесса в школе и высших учебных заведениях Украины. Проблема, по мнению автора, заключается не только в отсутствии должного материального обеспечения учебных заведений, в том числе учебными приборами, компьютерами и др. Более ощутимых изменений можно достичь в результате смещения акцентов в обучении с передачи ученикам и студентам готовых знаний на развитие их способностей. Для этого им разработаны соответствующие задания и другие дидактические средства. Они прошли соответствующую апробацию и внедрены в педагогическую практику, в частности в подготовке и проведении основанных Министерством науки и образования по его инициативе Всеукраинских открытых турниров юных изобретателей и рационализаторов и Всеукраинских конкурсов юных исследователей и изобретателей «Эдисон XXI века».

Ключевые слова: готовые знания, развитие, способности, творческие способности, исследовательские способности.

The article deals with the problem of reforming the educational process in school and higher educational establishments of Ukraine. According to the author's point of view, the problem lies not only in the lack of adequate financial support of educational establishments, including educational devices, computers and others. More significant changes can be achieved due to a shift of emphasis in the training of pupils and students transferring them ready knowledge to develop their abilities. For this reason the appropriate objectives and other teaching tools have been developed. They have been tested and implemented into appropriate teaching practice, particularly in the preparation and conducting established by the Ministry of Education and Science and its initiative Ukrainian nationwide open contests of young inventors and innovators and Ukrainian nationwide competitions for young researchers and inventors "Edison of XXI century".

Keywords: ready knowledge, development, skills, creative skills, research skills.